

Digital and Printed Teaching Aids of Kyustendil Regional History Museum Programmes for Children

Miroslava Taskova

Regional History Museum “Academician Yordan Ivanov” – Kyustendil, Bulgaria

Abstract: *It is presented teaching aids in digital and printed form used in non-formal educational programmes of the Regional History Museum, the town of Kyustendil, developed during the implementation of two projects in 2019 and 2020 with the financial support of Ministry of Culture in Bulgaria. They enrich the Museum’s workshops for children, monthly conducted since February 2015, informatively. These are twelve five-minute video presentations and thirteen interactive notebooks of four pages each, A4 paper format, illustrating and bearing information about the thematic fields of the workshops. The training aids aim at presenting to children cultural and historical heritage exhibited in museums in general and in the Kyustendil Museum in particular in a more accessible way – artifacts as a part of culture and art in the past, moments of national history crucial for the historical development of Bulgaria and popular customs preserved in traditional crafts. The topics they present introduce participants with the way of living of people in the past, pass through significant historical events and provide some knowledge about three crafts, which originate from the Stone Age. They are grouped in two programmes – Culture and Art in the Past and History and Traditions. Photos of about 50 findings from Kyustendil and its region dating from Neolithic till Middle Ages are included in the training aids along with the messages they bear interpreted through the respective story. Photos visually expressing the historical events and traditional crafts – an object of learning in the programme, are also included.*

Keywords: *Non-formal Education; Training Aids; Museum Programmes for Children.*

Дигиталните и печатните учебни помагала към програмите за деца на Регионален исторически музей – Кюстендил

Мирослава Таскова

Регионален исторически музей „Академик Йордан Иванов“ – Кюстендил, България

Резюме: *Докладът представя учебните помагала към образователните програми на Регионален исторически музей – Кюстендил в дигитална и печатна форма, разработени в рамките на два проекта през 2019 и 2020 г. с финансовата подкрепа на Министерство на културата. Те обогатяват информативно ежемесечните работилници за деца, реализиращи се от музея от февруари 2015 г. Това са дванадесет филмови петминутни презентации и тринадесет книжни тела в обем четири*

страници всяко, формат А4, илюстриращи и носещи информация за тематичните области на заниманията. Помагалата са насочени към по-достъпно представяне пред детската аудитория на културно-историческото наследство, експонирано в музеите като цяло и в частност в Кюстендилския – артефакти като част от културата и изкуството в древността, моменти от националната история, повратни за историческото развитие на България и народния бит, съхранен в традиционни занаяти. Темите въвеждат в живота на хората в миналото, преминават през значими исторически събития и запознават с три занаята, чийто произход ни връща в каменната епоха. Те са обособени в две програми – „Култура и изкуство в древността“ и „История и традиции“. В учебните помагала е включен снимков материал на около 50 находки от Кюстендил и региона, датиращи от новокаменната до средновековната епоха, с посланията, които носят, интерпретирани в съответния разказ. Включен е и снимков материал, който цели визуално да изрази историческите събития и традиционните занаяти, обект на изучаване в програмата.

Ключови думи: неформално обучение; учебни помагала; музейни програми за деца.

Дигиталните и печатните учебни помагала към образователните програми на Регионален исторически музей – Кюстендил са резултат от изпълнението на два проекта през 2019 и 2020 г., финансирани от Министерство на културата в областта на движимото културно наследство, музеите и визуалните изкуства с тема „Музеят като образователна среда“. Участието в тях ни даде възможност да обогатим и разширим образователните материали, използвани при реализирането на ежемесечните ни музейни работилници от февруари 2015 г. насам. Това са филмови петминутни презентации и книжни тела в обем четири страници, формат А4, илюстриращи и носещи информация за дванадесетте тематични области на заниманията. Те са насочени към по-достъпно представяне пред детската аудитория на изложението в музеите като цяло и в частност в Кюстендилския – артефакти като част от културата и изкуството в древността, моменти от националната история и народния бит, съхранен в традиционни занаяти. Темите въвеждат в живота на хората в миналото, преминават през значими исторически събития и запознават с три занаята, чийто произход ни връща в каменната епоха. Те са обособени в две програми – „Култура и изкуство в древността“ и „История и традиции“.

Дигиталните презентации са въвеждащата част от възприетия ни метод на работа¹ (Taskova, under print A). Те представят темите на заниманията, дават основна информация по тях, така че да заинтригуват и провокират интереса на участниците. Това се случва на фона на музикален фрагмент, еднакъв за всички презентации. По този начин се цели интродукцията да бъде разпознаваема за редовните посетители и поднесена непринудено. Учебните помагала съдържат в себе си въпроси, насочени както към поддържане на

¹ За метода ни на работа вж.: (Taskova, under print A). Educational ...

вниманието на децата, така и към промяна на тяхното състояние от пасивни слушатели в активни участници в процеса на неформалното обучение за мобилизиране на повече от техните интелигентности (Gardner, 2008). Информацията в тях е идентична и логически свързана с тази от печатните помагала. Съществената разлика е в обема на текста и снимковия материал. Дигитално представяме повече изображения и по-малко текст, тъй като целта ни е визуално да въздействаме върху възприятието на децата. С възприемането на образи, по-лесно да осъществим въвеждането в темата и да провокираме интерес към засилване активността в заниманията, която се изразява в изпълнение на задачите, поставени в книжното тяло и в работа с ръце за изработване на съответния тематичен предмет² (Taskova, 2019) (Taskova, 2017).

Култура и изкуство в древността

Тъй като съдържанието на печатните помагала към програмата „Култура и изкуство в древността“ бе представено по време на Втория преглед на музейните анимации в Шумен през юни 2019 г. (Taskova, 2020), тук ще се спра на нейния дигитален компонент, чиято първа тема е „Култура на хранене в древността“. Зададено по този начин, заглавието цели да заинтересова потенциалните участници в заниманията към същността на живота преди нас. С предизвикване на любопитството към това как са живели хората в миналото и от какво са се препитавали, насочваме вниманието към различни предмети от бита като свидетелство на тяхното ежедневие – материален израз на имажинерната ни представа за тях. Дигитално са представени оръдия на труда – костено рало (неолит) и сърп от рог на елен (енеолит), открити на територията на Кюстендилска област. С въпроса за употребата на двата уреда пристъпваме към видове зърнени култури, отглеждани от неолитното общество и съответно към експонираните в музея съд за съхранение на зърно (неолит), каменни съоръжения за брашно (енеолит) – хромел и хаван, и основа на глинена пещ (енеолит). Следва представяне на керамика от неолита до средновековието с фокус върху различната ѝ употреба през Античността, разграничавана с различни наименования – амфора, кантарос, скифос, ойнохое и т.н. В логическа последователност стигаме до няколко съвета за съхраняване на храни, достигнали до нас благодарение на римския автор Апиций и неговата книга „За готварското изкуство“ (Marinov, 2017).

Периодът на Средновековието е представен с някои образци на сграфито керамиката, познати ни от средновековните градове Търновград и Червен, както и нейни фрагменти от района на Кюстендил.

Развита по такъв начин, темата „Култура на хранене в древността“ може да се разглежда като интродукция към останалите сфери, засегнати в

² За работата с ръце вж.: (Taskova, 2019) и (Taskova, 2017).

образователната ни програма, като своеобразна основа за осъществяване на по-нататъшното музейно обучение. В нея са включени в хронологичен ред над 20 артефакта от VII хил. пр. Хр. до XIV в., извадени от музейното изложбено пространство и поставени в дигитална среда в контекста на разказ за живота в миналото. Останалите теми се конкретизират върху отделни находки, изразяващи образно моменти от културата и изкуството в древността.

Като част от достиженията на енеолитната цивилизация е измерване на времето. Свидетелство за това е една таблица, врязана върху основата на модел на пещ от каменно-медната епоха, разчетена като лунно-слънчев календар (Chohadzhiev, 1984). В дигиталното помагало показваме снимка на календара върху дъното на предмета, както и негово графично изображение, демонстриращо начина на отбелязване на дните от един лунен месец и месеците от една година. Продължаваме с факти за причините за смяната на сезоните и смяната на деня с нощта, за да стигнем до другия уред за измерване на времето – часовника. Представяме изображения на слънчеви часовници, принципа на тяхната работа, както и постаменти за тях. Постамент от гранитен блок с надпис, открит на територията на Кюстендил и експониран в двора на музея, съобщава за поставянето на слънчев часовник в антична Пауталия (Valev, 2001). Той е акцентът в тази част на помагалото като тук включваме и негова възстановка, изработена за целите на образователната програма.

Друг енеолитен предмет е в основата на следващата дигитално представена тема „Игрите в древността”. Той е керамичен с 16 на брой ямички, групирани по четири в четири редици – вид развлекателна игра (Chohadzhiev, 1996). Преди да стигнем до неговото показване обръщаме внимание на два вида игри – спортни и настолни, за да акцентираме върху съответните артефакти от района на Кюстендил. Спортни сцени са засвидетелствани в различни антични съдове, един от които бронзов, е открит в близост до Кюстендил и датира от II в. На него релефно са изобразени етап от състезание по юмручна борба и награждаване на победител (Meshekov and Staykova, 2004). Настолните игри са представени с египетската сенет и керамичната от Слатино, Кюстендилско, за която откриваме паралели с игра, наречена манкала (Taskova, under print B).

С артефакти от каменно-медната епоха започва темата „Букви, писменост и старопечатни техники”. Това са керамични предмети с предписмени знаци, експонирани в музейната археологическа зала – паралелепипед, женска антропоморфна фигурка, пресечена пирамида и диск (Chohadzhiev, 2006). В следващата част дигиталното помагало се занимава с българските азбуки – глаголица и кирилица, както и със запазени каменни надписи – глаголически от XI в. от Хърватска и Битолския надпис на цар Йоан Владислав (1015-108 г.). В последната – с производството на книги, ръкописни и старопечатни. Накратко е представена историята на печатането в света и

Европа, както и първият български печатар – Яков Крайков и неговият Часословец. В края участниците са провокирани да открият експонираните в музея ръкописни книги.

Представителна част от археологическата зала, секция Античност, е заета от трако-римска четириколка от с. Радловци, Кюстендилско, бронзови декорации за коли и апликации към конска сбруя от II-III в. Те са застъпени в темата „Антично изкуство – коли и декорации”. В презентацията са използвани както изображения на оригиналната кола с графичната ѝ реконструкция и графика от местонамирането ѝ, така и изображения на 3D възстановки на кола от същия период от с. Драгодан, Кюстендилско от презентация на Юниан Мешеков (Регионален исторически музей – София)³. От информация за видовете коли се преминава към украсата на конска сбруя – съществен израз на тракийската торевтика (Kitov, 2007). Сюжетите, присъстващи в образците от Кюстендилския музей, са борба между животни, Херакъл убива Немейския лъв, растителни и животински елементи. Апликациите са сребърни от IV-III в. пр. Хр., от могилено погребение при с. Долна Козница, Кюстендилско (Staykova, 1997).

Последната част на презентацията прави преглед на декорациите към трако-римските колесници като акцентира върху бронзово изображение на Херакъл, наметнат с лъвска кожа (Meshekov and Staykova, 1997)

С периода на Античността свързваме и следващата сфера, посветена на облеклото, аксесоарите и въоръжението. Дигиталното помагало е разделено на две части – „Облекло и аксесоари в древността” и „Облекло и въоръжение в древността”. В първата са показани снимки на костени игли от новокаменната епоха от територията на Кюстендил, както и на други предмети от този период, използвани в тъкачния процес като тежести за стан. За самия тъкачен процес и тъкачни станове се обръща по-голямо внимание в темата за тъкачеството като традиционен занаят. Тук, от гледна точка на културното наследство, фокусът е насочен върху източниците на информация за вида на облеклото в далечното минало, в по-голямата си част такива, съхранявани в РИМ – Кюстендил – глинени антропоморфни фигурки за каменната епоха; бронзови статуетки, мраморни оброчни плочки, монети, рисунки върху съдове и стенописи за Античността и Средновековието. Представени са различни антични мъжки и дамски облекла като тога, туника, хитон, хламида под формата на възстановки и графични изображения, както и снимки на оригинални аксесоари към тях – фибули и накити. Преходът към темата за въоръжението е направен чрез показване на върхна дреха на конници войни, т.нар. зейра. Акцент е поставен върху защитното въоръжение, предвид факта, че музеят притежава такава от IV-III в. пр. Хр., състоящо се от бронзови шлем, чифт наколенници и два щита (Staykova-Aleksandrova, 2006). Помагалото завършва с препратка към книжното

³ Изказвам своята благодарност на Юниан Мешеков (РИМ-София) за предоставяне на презентацията „Пътни връзки и колесният транспорт на територията на Пауталия (II – нач. на III в.)”.

тяло, където се набляга върху съществуването на различни видове антични и средновековни шлемове, изработването на които е предмет на практичните занимания⁴ (Taskova, 2019), (Taskova, 2017). Последната задача в него насочва участниците към разглеждане на археологическата експозиция на РИМ-Кюстендил и откриване на повече информация за една от паметните битки в средновековната ни история, състояла се в околностите на Велбъжд (дн. Кюстендил) между българи и сърби през лятото на 1330 г.

История и традиции

Това е и връзката с темите от другата ни образователна програма „История и традиции”, първата от които е „Средновековният Кюстендил”. Тук ще се спра както на дигиталните, така и на печатните помагала, които са разработени в рамките на проект „Децата и музея II. История и традиции от детските ръце” през втората половина на 2020 г. с финансовата подкрепа на Министерство на културата.

Фокусът на темата „Средновековният Кюстендил” е Велбъждската битка. Той е зададен чрез нейно изображение от житийна икона на сръбския владетел Стефан III Дечански от манастира Високи Дечани в Косово⁵ в дигиталното помагало и чрез карта на битката (Tomov, 2006) в двете. Картата е включена в първата задача на книжния вариант, чието изпълнение води до намиране на посоката на движение на войските, мястото на битката и нейната дата, двата войкови лагера и това, което се случва с българския. Чрез тази задача децата научават за топонимията на селища в региона, свързани с легенди за битката. Следва представяне на запазените паметници в Кюстендил от средновековния период, един от които легендарно е свързан с Михаил III Шишман – църквата „Св. Георги” в кв. Колуша (Mitov, 2016). На нея е посветена втората задача, която насочва вниманието към архитектурните елементи върху фасадата на църквата и към вътрешните стенописи с изображения на светци. Върху това с повече снимков материал набляга и презентацията като запознава и с графитите, изписани и изрисувани върху стените (Mitov, 2016).

Начинът на градеж на стената и кулите на късноантичната и средновековната крепост на хълма Хисарлъка е предмет на третата печатна задача. С темата за кулите с бойници като места за отбрана, а някои и за живеене, правим връзка със следващата, посветена на жилищно-отбранителната Пиргова кула от XV в. в града. И двата паметника са представени с повече фотографии със съответното описание към тях в дигиталния вариант на помагалото, където присъства и още един обект от периода след завладяването на града от османците – джамия Ахмед бей, която днес е музеен обект. Образователните материали завършват с изображенията

⁴ По-подробно вж.: (Taskova, 2019) и (Taskova, 2017).

⁵ (Page 2 | Icons) <https://www.decani.org/en/treasury/icons/page-2> (accessed 1-04-2021) (Tomov, 2006)

на последния християнски владетел на средновековния Кюстендил – Константин Драгаш и неговата дъщеря Елена (Ivanov, 1906).

Следващите две теми – „Освобождението на Кюстендил” и „Съединението на България и неговата защита”, представят в непосредствена хронологическа последователност значими за националната ни история събития. Това е периодът, обхващащ Априлското въстание (1876 г.) до Обявяване на независимостта на България (22 септември 1908 г.). В образователните помагала въстанието присъства с неговите знамена, отличителен белег за които са думите “свобода или смърт” и царственият лъв. Тъй като те са израз на революционната борба, в първата задача децата са провокирани да нарисуват свое знаме и да помислят какво ще изразява то. Втората разказва за Руско-турската война от 1877-1878 г. В приложение е поместена картина на руския художник Виктор Мазуровски от 1888 г., изобразяваща битката при с. Телиш⁶ (Плевенско), в която участват части, освободили Кюстендил на 29 януари 1878 г. Името на селището е заложено в отвесен ред на правилно решена тематична кръстословица от пет вертикално разположени думи. Дигитално присъстват други две картини с моменти от Освободителната война – „Опълченци” и „Победа: ген. Гурко поздравява опълченците”, на художника Васил Горанов⁷.

Третата задача представя четирима от героите освободители на града – воеводата Ильо Марков, Митрополит Иларион Ловчански и Кюстендилски, генерал-лейтенант Николай Савойски и главнокомандващия военния отряд барон, генерал-майор Теофил Егорович Мейендорф (Drumoharski, 2010). В дигиталното помагало са показани още Симо Соколов – ръководител на въстание, избухнало в края на 1877 г. в северната част на Кюстендилско, полковник Виктор Николаевич Ертел – командир на IV улански Харковски полк, воеводата Димитър Беровски (Drumoharski, 2010). В него се обръща повече внимание на визията на освободителите чрез представяне на български опълченски и руски военни униформи⁸, детайли от които са част от последната задача в книжното помагало (Dicheva, 2011). Със снимки на оригиналния печат на Ильо войвода, експониран в неговата къща музей в Кюстендил и на освободения град от края на XIX в. завършва темата за освобождението, за да се пренесем в следосвободителния период.

Акцентът в първите десетилетия след Руско-турската война се поставя върху шест важни дати – Освобождението на България, подписване на Берлинския договор, Обявяване на Съединението, началото и края на Сръбско-

⁶ (Дело при селении Телише в 1877 году), https://runivers.ru/gal/gallery-all.php?SECTION_ID=7590&ELEMENT_ID=605221; (accessed 01.04.2021); (Битка при Телиш – Уикипедия),

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B8%D1%82%D0%BA%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B8_%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%88 (accessed 01.04.2021)

⁷ (Васил Горанов) <http://www.vasilgoranov.com/historical-romanticism.html> (accessed 01.04.2021)

⁸ Руските униформи са заимствани от (Dicheva, 2011).

българската война и Обявяване на Независимостта. Те са зададени в първата задача на книжното помагало в таблица, където са групирани в двойки по цветове – бяло, зелено и червено, и следва да бъдат свързани с описанието си в каре, оцветено в съответния цвят на трибагреника. Информация за важните събития е включена в историческия разказ както тук, така и в дигиталната презентация, в която всеки акт е онагледен с картини, достъпни в Интернет. Представено е учредяването на България като Княжество чрез фокусиране върху короната като символ на властта, изобразена върху украсата на дървената рамка, в която е поставен портрета на Александър I Батенберг на худ. Карл Дилиц от 1881 г.⁹ и върху Княжеския герб от 1881 до 1927 г.

Съединението като първа стъпка към обединение на българския народ съставлява третата задача от печатното помагало. В нея се цели провокиране или стимулиране на детската наблюдателност с проследяване пътя на движение на българските войски върху карта на „Съединението и неговата защита“ след нападението на Кралство Сърбия на 2 ноември 1885 г. В приложенията към темата е включена картината на Димитър Гюдженев „Изтеглянето на артилерията към Гургулят“ от онлайн колекцията на Националния военно-исторически музей¹⁰, чрез която се илюстрират решаващите за хода на войната боеве при Сливница от 5-7 ноември 1885 г. Последвалото настъпление на българската войска, в дигиталната част на помагалото, се представят с изображение на битката при Цариброд по скици на М. Бернад от 1886 г.¹¹. То води до победата на Княжество България и края на войната с подписването на Букурещкия мирен договор на 19 февруари 1886 г. – акт, визуализиран с архивна снимка на делегатите на конференцията в Букурещ¹².

И двете помагала завършват с Паметника „В памет на падналите за родината Рилци през войните 1912-1913-1915-1918 години“, разположен в централната градска част на Кюстендил, като пример за места на памет. Тук децата разчитат и преписват изписания върху паметника и цитиран по-горе надпис, и разбират, че войните за национално обединение са резултат от провежданата самостоятелна външна политика на страната ни след обявяването на нейната независимост.

С това приключват историческите теми от образователната програма, за да продължат с три традиционни занаята, чието начало ни връща в каменната епоха. Това са кошничарство, опинчарство и тъкачество. За нас е изключително важно да привличаме вниманието на най-малките посетители на музея към

⁹ (Министерство на културата на Република България),

<http://mc.government.bg/newsn.php?n=6690&i=1> (accessed 01.04.2021)

¹⁰ (Художествени произведения | Национален Военноисторически Музей),

<https://militarymuseum.bg/kolektsii/hudozhestveni-proizvedenia/#> (accessed 01.04.2021)

¹¹ The Illustrated London News, 2 January 1886, p. 26: (Results | From 1st Jan 1886...),

<https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/search/results/1886-01> (accessed 01.04.2021)

¹² (The memoirs of a Balkan diplomatist...),

<https://archive.org/details/memoirsofbalkand00mijajala/page/64/mode/2up> (accessed 01.04.2021)

неговите артефакти, главно експонирани в археологическата експозиция, в близост до която се осъществяват заниманията. Ето защо, в помагалата са представени находки от неолита и енеолита, пряко или косвено свързани със занаятите. В кошничарството това са земеделски оръдия на труда – костено рало и сърп от рог на елен, тъй като то е свързано с развитието на селското стопанство. В опинчарството - каменни и костени гладилки за кожа и костени игли и шила, а в тъкачеството – тежести за стан и прешлени за вретено. Заимствани са графики от научни публикации на някои от предметите за задачите в печатните помагала – на рало (Vakarelski, 2007), на игла и шило (Todorova and Vaysov, 1993), на тежест за стан и на вертикални тъкачни уреди – единият с две греди, другият с тежести (Petrova, 2015).

Във втората си част помагалата разглеждат кошничарството, опинчарството и тъкачеството като занаяти от близкото минало. В първите две участва майстор-кошничарят от с. Ваксево, Кюстендилско, Димчо Занев, който демонстрира плетене на кошница и кош, както и изработване на цървули. В книжните тела децата се запознават с кошничарска плетеница и с видове кошничарски изделия; с инструменти за рязане и пробиване на кожа (обли ножове, шила и зъмби), етапите за изработване на цървули – от обработката на кожата до зашиването ѝ, и с видове цървули; със суровината, от която се добива материала за тъкане – растителна и животинска, и с процеса на предене. На него посвещаваме последната част, в която следва да бъдат разграничени двата инструмента – хурка и вретено. Завършваме с една любопитна находка от района на Кюстендил – прешлен за вретено от каменно-медната епоха. Върху двете му половини има врязани знаци, два от които наподобяват съзвездията Голяма мечка и Лебед (Chohadzhiev, 2006).

В дигиталните помагала се използва повече снимков материал, изразяващ същността на трите занаята. Това са снимки от демонстрацията на Димчо Занев, от които става ясно, че плетенето на кошници започва от дъното, т.е. отдолу нагоре, а на кошове – отгоре надолу; снимка на семейство цигани, плетящо с ивици от дървесна кора от фото архива на краеведа Йордан Захариев¹³; снимка на Табаханата в Севлиево¹⁴, на която се сушат кожи на тарги (дървени стойки), предварително осолени; снимка на дървения вертикален стан с тежести от Музея на текстилната индустрия в Сливен¹⁵. От там е и фотографията на по-сложния хоризонтален стан тип разбой, на който българката в миналото сама приготвяла облеклото на семейството и част от покъщнината (Kolev, 1987). Занаятът, оформен като такъв през епохата на Възраждането (Kolev, 1987), произвежда разнообразни тъкани – черги и

¹³ Фото архивът е издаден от РИМ-Кюстендил през 2017 г., вж.: Изследовател с обектив Йордан Захариев. Съставител Л. Желязков, предговор А. Джонев. ISBN 987-954-8191-22-7. (Zhelyazkov, 2017).

¹⁴ (Табахана sever.bg), <https://sever.bg/%D0%A2%D0%B0%D0%B1%D0%B0%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20I.od%20i.3%202003.html> (accessed 01.04.2021)

¹⁵ (Музей на текстилната индустрия - Сливен), <http://textile-museum.com/> (accessed 01.04.2021)

килими, вълнени, памучни и ленени платове. Тук представяме елементи от традиционното женско облекло от Кюстендилско – сая и кошуля (риза) като краен продукт на тъкачеството.

Дигиталните и печатните учебни помагала са част от нагледните образователни материали, които играят съществена роля при осъществяване на неформалното обучение в музейна среда. Те влияят върху възприятието, при което, като познавателен психологически процес, се отразяват отделни предмети и явления от обективната действителност в съзнанието на човека в тяхната цялост и при тяхното въздействие върху сетивните органи (Levi, 2006). Наред с много непосредствени впечатления и всичко, което е възприето косвено, видяно и чуто, възприятията участват в изграждането на общата ни представа за културно-историческото наследство. Тя синтезира, обобщава и осмисля значителен, богат и разнообразен сетивен материал. Със своето сетивно съдържание и емоционален заряд, тази представа се оказва постоянен и неизчерпаем стимул на интелектуалната активност (Levi, 2006). Това прави нагледните ни материали неделима част от познавателния музейно възпитателен процес, осъществяван в неформална учебна среда със свободата, произхождаща от нея за интерпретиране на миналото и културното наследство.

References // Литература

- Chohadzhiev, St.** (1984). Archeological data about calendar in the beginning of Stone-copper Age. *Archeology*, 2-3, 1-7. ISSN 0324-1203. // [Чохаджиев, Ст. (1984). Археологически данни за календар в началото на каменно-медната епоха. *Археология*, 1984, 2-3, 1-7.]
- Chohadzhiev, St.** (1996). About a game from the Stone-Copper Age. *Epochs*, 4, 133-138. ISSN 1310-2141 // [Чохаджиев, Ст. (1996). За една игра от каменномедната епоха. *Епохи*, 4, 133-138.]
- Chohadzhiev, St.** (2006). *Slatino. Prehistoric settlements*. ISBN 13: 978-954-775-550-5 [Чохаджиев, Ст. (2006). *Слатино. Праисторически селища*.]
- Dicheva, T.** (2011). Military uniforms from the Russo-Turkish War 1877-1878 included in the collection of Military-Historical Museums Pleven. ISBN 978-954-92822-1-4. // [Дичева, Т. (2011). Военни униформи от Руско-турската война 1877-1878 г. в Колекцията на Военноисторически музеи в Плевен.]
- Drumoharski, G.** (2010). Recent past of Kyustendil. Konstantin Dragash. /Based on the edition of Drumoharski, G. 1900/. // [Друмохарски, Г. (2010). Друмохарски, Г. 2010. Близкото минало на Кюстендил. Константин Драгаш. /по изданието на Друмохарски, Г. 1900/.]
- Gardner, H.** (2008). *Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice*. Hachette UK. ISBN 2008 0786721871, 9780786721870. (Original). // [Гарднър, Х. (2014). Множеството интелигентности. Нови хоризонти в теорията и практиката. Изток-Запад. ISBN 978-619-152-452-5.]

- Ivanov, Y.** (1906). Northern Macedonia. <https://www.strumski.com/books/Severna%20Makedoniq.pdf> Last visited: 1-04-2021 [Иванов, Й. (1906). Северна Македония.]
- Kitov, G.** (2007). Golden time of Thracian culture (BC 5th–4th c.). Ancient civilizations in the Bulgarian lands. NAIM-BAS, 37-47. ISBN-978-954-91587-7-9 // [Китов, Г. (2007). Златното време на тракийската култура (V-IV в. пр. Хр.). Древните цивилизации в българските земи. НАИМ – БАН, 37 – 47]
- Kolev, N.** (1987). Bulgarian Ethnography. // [Колев, Н. (1987). Българска етнография.]
- Levi, L.** (2006). Cognitive Psychology. ISBN: 954-326-018-4 // [Леви, Л. (2006). Когнитивна психология.]
- Marinov, V.** (2017). Culinary recipes from antiquity. University Diary, 21, 14-20. ISSN 1311-8439. https://universitetski-dnevnik.nbu.bg/wp-content/uploads/2017/11/Universitetski_dnevnik_Broi_21_2017.pdf Last visited: 1-04-2021 // [Маринов, В. (2017). Кулинарни рецепти от Античността. Университетски дневник, 21, 14-20.]
- Meshekov, Y., Staykova, L.** (1997). Ancient bronze items 2nd-3rd centuries from the Kyustendil History Museum. ISBN 954-8761-30-0. // [Мешеков, Ю., Л. Стайкова. (1997). Антична бронзова пластика II-III век от фонда на Исторически музей Кюстендил.]
- Meshekov, Y., Staykova, L.** (2004). Thracian burial mound from the Roman age in the village of Slokostitsa, Kyustendil region. Proceeding of the Museum of History Kyustendil, Vol. 9, 227-258. ISSN 0861-4342. // [Мешеков, Ю., Л. Стайкова. (2004). Тракийско могилно погребение от римската епоха при село Слокощица, Кюстендилско. Известия на исторически музей Кюстендил, Т. 9, 227-258.]
- Mitov, Y.** (2016). The medieval church St. George in Kyustendil. Faber. ISBN 978-619-00-0424-0. // [Митов, Я. (2016). Средновековната църква “Св. Герги” в Кюстендил. Фабер.]
- Petrova, V.** (2015). History of the warp-weighted loom from the Neolithic till the end of Antiquity (according to archaeological data from the present-day Bulgarian lands). Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis, 5, 115-218. ISSN 1312-7284 https://www.academia.edu/30415524/SAUS_Petrova_pdf Last visited: 1-04-2021 // [Петрова, В. (2015). История на вертикалния тъкачен стан с тежести – от неолита до края на Античността (по археологически данни от днешните български земи). Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis, 5, 115-218.]
- Staykova, L.** (1997). Applications to horse harnesses from the mound grave at the village of Dolna Koznitsa, Kyustendil district. Problems of art, 3-4, 30-35. ISSN 0032-9371 // [Стайкова, Л. (1997). Апликации към конска сбруя от могилно погребение при с. Долна Козница, Кюстендилско. Проблеми на изкуството, 3 –4, 30 –35]
- Staykova-Aleksandrova, L.** (2006). Ancient soldiers’ weapons (based on materials from the mound grave at Dolna Koznitsa, Kyustendil district. Peace and Conflicts in Southeastern Europe. HISTORY Faculty at Sofia University St. Kliment Ohridski. 9-14. ISBN-10: 978-954-9445-07-7. // [Стайкова-Александрова, Л. (2006). Оръжията на античните войни (по материали от могилния гроб при Долна Козница,

Кюстендилско). Мир и конфликти в Югоизточна Европа. ИФ СУ Св. Климент Охридски, 2006.]

Taskova, M. (2017). Children workshops as an approach to present the bequeathed history, culture and traditions. Review of museum animations, 117-140. ISBN 978-619-00-0657-2. // [Таскова, М. (2017). Работилниците за деца като метод за представяне на завещаните ни история, култура и традиции. Преглед на музейните анимации, 117-140.]

Taskova, M. (2019). Different educational approaches in the activities for children of the Kyustendil Regional History Museum (2007-2017). Proceeding of the Museum of History, Vol. XX, 503-520. ISSN 0861-4342. // [Таскова, 2019. Различните образователни подходи в дейностите за деца на РИМ-Кюстендил (2007-2017 г.). – В: Известия на исторически музей – Кюстендил. Т. XX, 503-520.]

Taskova, M. (2020). Children and Museum. Cultural heritage from children hands' point of view. II Review of museum animations, 83-94. ISBN 978-619-00-1214-6. // [Таскова, М. (2020). Децата и музея. Културното наследство през призмата на детските ръце. II Преглед на музейните анимации, 83-94.]

Taskova, M. (under print A). Educational programmes of Kyustendil Regional History Museum for children. Fourth scientific conference Debates in Museology Museum and Education, IEFEM-BAC, 28-29 November 2019, Sofia. // [Таскова, М. (2021, под печат). Образователните програми за деца на РИМ – Кюстендил. Четвърта научна конференция от серията Дебати в музеологията „Музей и образование“, ИЕФЕМ-БАН, 28-29 ноември 2019 г., София.]

Taskova, M. (under print B). Intangibility as a part of the tangible cultural heritage. University meets Museum Intangible cultural heritage and its presentation and exhibition. NBU, 183-201. // [Таскова, М. (под печат). Нематериалното, съпътстващо материалното културно наследство. Университетът среща музея Нематериалното културно наследство и неговото презентирание и експониране. НБУ, 183-201.]

Todorova, H.; Vaysov, I. (1993). The New Stone Age in Bulgaria. ISBN 954-02-0074-X // [Тодорова, Х. И. Вайсов. (1993). Ново-каменната епоха в България.]

Tomov, T. (2006). To the question on the Velbuzhd battle. ANAMNEZA, I, 3, 1-17. ISSN 1312-9295 <http://www.anamnesis.info/broi3/VelbuzhdBattle.pdf> Last visited: 1-04.2021 // [Томов, Т. (2006). Към въпроса за Велбъждската битка. АНАМНЕЗА I, 3, 1-17.]

Vakarelski, H. (2007). Ethnography of Bulgaria. ISBN 978-954-9401-15-8 // [Вакарелски, Х. (2007) Етнография на България.]

Valev, P. (2001). The sundial from Pautalia. Archeology, 3-4, 57-61. ISSN 0324-1203. // [Вълев, П. (2001). Слънчевият часовник от Пауталия. Археология, 3-4, 57-61.]

Zhelyazkov, L. (ed.). (2017). Izsledovatel s obektiv Yordan Zahariev, ISBN 987-954-8191-22-7 // [Изследовател с обектив Йордан Захариев. Съставител Л. Желязков, предговор А. Джонев. ISBN 987-954-8191-22-7.]

Miroslava Taskova

Regional History Museum “Academician Yordan Ivanov”, Kyustendil, Bulgaria

miroslava_taskova@abv.bg

AUTHOR’S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: *02 April 2021*

Accepted: *27 October 2021*

Published: *07 December 2021*

DOI: www.doi.org/10.26615/issn.2367-8038.2021_2_014

KIN Journal, 2021, Volume 07, Issue 2

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov
Prof. PhD. Galina Bogdanova

Съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков
проф. д-р Галина Богданова

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev
Assist. prof. PhD. Kalina Sotirova-Valkova
Paskal Piperkov

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев
ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова
Паскал Пиперков

© Editors, Authors of Papers, 2021

© Редколегия, Авторски колектив, 2021

Published by

Institute of Mathematics and Informatics
at the Bulgarian Academy of Sciences,
Sofia, Bulgaria

Издание на

Институт по математика и
информатика при Българска академия на
науките, София, България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038